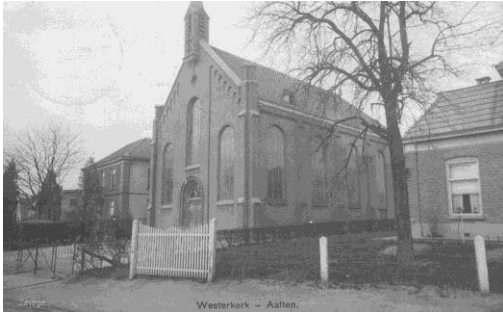

Herdenkingsdienst overval Westerkerk

Op zondag 30 januari 1994 ging ds. Riemer Faber voor in de herdenkingsdienst in de Westerkerk. De overval was toen precies 50 jaar geleden. Indertijd ging prof. dr. J. Ridderbos uit Kampen voor in de dienst. Hij had de dag daarvoor in Aalten enkele belangrijke synodebesluiten toe.

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,
Vandaag is het precies vijftig jaar geleden, dat er in Aalten een gebeurtenis plaatsvond, die velen hun leven lang niet meer zouden vergeten.

Het was een zondag in de oorlogstijd.

De kerkdiensten hadden een aanvang genomen.
En net als andere zondagen waren er onder de kerkgangers ook nu weer veel onderduikers, die in Aalten en omgeving onderdak vonden.

Ook in de Westerkerk, waar wij nu - vijftig jaar later - bij elkaar zijn, werd dienst gehouden.

Voorganger was prof. dr. J. Ridderbos, die de dag daarvoor in Aalten het synodebesluit over de opvattingen van prof. dr. K. Schilder had toegelicht.

Dat ging over de vraag of je mocht veronderstellen dat iemand die gedoopt was ook werkelijk was wedergeboren, of dat dat uit zijn latere leven nog moest blijken.

Het was een kwestie die later tot het ontstaan van de Vrijgemaakte Kerken zou leiden.

Prof. Ridderbos was bezig met zijn preek, toen er voor de kerk plotseling een overvalwagen stopte en Duitse SS-ers het gebouw omsingelden.
Ze werden al gauw ontdekt door kerkgangers, die - onder andere vanaf de galerij - de helmen van de Duitsers herkenden.

De predikant werd gewaarschuwd en door het zingen van liederen werd getracht de dienst zo lang mogelijk te rekken om de aanwezige onderduikers de gelegenheid te geven zich te verbergen...

In het pas gepubliceerde boekje 'Een Kerk in de lens', over de geschiedenis van de Gereformeerde Kerk in Aalten, lezen we daarover het volgende:

"Een stoer en sterk gemeentelid op de gaanderij pakte de daar gezeten onderduikers in hun kraag, zette hen boven het gangpad over de balustrade, zodat ze beneden konden worden opgevangen.

De jongelui verscholen zich boven de consistorie, waar zij via de orgelgaanderij konden komen. Een van de verstekelingen deed per ongeluk een stap naast de aldaar gelegde loopplanken en veroorzaakte een breuk in het plafond.

Ook vanaf de gaanderij probeerden de jonge mannen boven het plafond te komen. Het mocht niet baten. Tweeënveertig jongens werden gepakt en in de consistorie bijeen gebracht. Zij waren in de leeftijd van 19 tot 23 jaar..."

Gelukkig konden er ook nog enkelen ontkomen, door de vindingrijkheid van medekerkgangers.

Sommigen verwisselden van kostuum en verlieten onopgemerkt de kerk, de een in Scheveningse kledij, de ander in korte broek.

Ook werd via-via aan een van de onderduikers nog een vals persoonsbewijs verstrekt, waardoor hij op het nippertje wist te ontsnappen...

Degenen, die werden opgepakt, werden een tijd lang vastgehouden in de consistorie. Iets wat de Duitse commandant later op een berisping kwam te staan, omdat daardoor de middagdienst niet door kon gaan.

In de consistorie werden de gevangenen door behulpzame gemeenteleden voorzien van brood en melk voor onderweg.

En sommigen kregen ook nog andere attributen, zoals een zakbijbeltje, tabak of scheergerei.

Na lang wachten werden ze tenslotte vrijwel allemaal naar het concentratiekamp in Amersfoort vervoerd, samen met enkele anderen die in de Christelijke Gereformeerde Kerk waren vastgenomen.

De meesten werden daarna naar Duitsland gebracht en daar tewerkgesteld.

Ook toen wisten nog enkelen te ontsnappen en terug te keren naar Aalten.

Maar de grootste groep kwam - druppelsgewijs - na verloop van enkele maanden of pas na de oorlog terug.

Helaas waren er ook, die niet meer terugkeerden...

Of die wel terugkeerden, maar door de vele ontberingen die zij hadden ondergaan, later overleden...

Het is deze gebeurtenis die wij nu - vijftig jaar later - gedenken.

En we doen dat naar aanleiding van de Psalm, die indertijd in de consistorie nog werd gelezen door ds. Gerritsma, toen predikant in Aalten.

Eerst gaven de Duitsers hem daarvoor geen toestemming.

"Want" - zo zeiden ze - "men had al de hele morgen in de kerk gezeten..."

Maar toen hij toch in de gelegenheid werd gesteld, las hij dus Psalm 121 over 'God, die een Helper is in nood...'

Ik denk, dat dat een bijzonder toepasselijke Psalm was.

Want als gemeente van Christus geloven we immers, dat er Een is, die ons leven leidt.

En dat dat niet een of ander blind lot is, maar God!

De God van Abraham, Izaäk en Jakob, de Vader van Jezus Christus, die van zichzelf gezegd heeft: *"Ik ben die Ik ben, op Mij kun je vertrouwen"*.

Zo klinkt het ook door in vers 2, dat we als uitgangspunt voor deze preek hebben genomen:

“Mijn hulp is van de Here, die hemel en aarde gemaakt heeft...”

Psalm 121 is eigenlijk een bedevaartslied.

Een lied dat door de pelgrims werd gezongen op weg naar Jeruzalem.

Op weg naar de tempel om God te loven en te prijzen.

Zo'n tocht was in het oude Israël niet zonder gevaren.

De pelgrims moesten door een bergachtig landschap, waar ze de kans liepen overvallen te worden door rovers.

En bovendien waren de bergpaadjes soms smal en glibberig, zodat je telkens weer moest oppassen dat je niet in een ravijn gleed.

Dat alles klinkt ook door in het begin van de Psalm die vermoedelijk een soort samenspraak is geweest.

Ziende op de bergen met al hun gevaren, vraagt de ene pelgrim aan de andere: *“Wie zal mij tot hulp zijn?”*

En de ander bemoedigt hem met de woorden:

“Mijn hulp is van de Here, die hemel en aarde gemaakt heeft. Hij zal niet toelaten dat mijn voet wankelt; want Hij is een Bewaarder, die niet zal sluimeren noch slapen.”

Anders dan de vruchtbaarheidsgoden van het oude Oosten, die met de seizoenen verdwijnen en rusten, totdat de natuur weer open bloeit, is de Here, de God van Abraham, Izaäk en Jakob voor de ervaring van de pelgrims een altijd aanwezige, nooit slapende God.

Hij is een schaduw aan je rechterhand, zodat de zon je overdag niet kan steken, noch de maan in de nacht.

Dat zijn beelden die we alleen maar kunnen begrijpen tegen de achtergrond van de tijd van de Bijbel.

Schaduw betekende in de dorheid en de hitte van de oosterse landen een weldaad.

Het gevaar van een zonnesteek was immers niet ondenkbaar.

En aan de stralen van de maan werden allerlei geheimzinnige ziektes toegeschreven.

Maar, zo zegt de Psalm: *“De Here is uw schaduw aan uw rechterhand...”*

Zoals in een gevecht een verdediger zich stelde aan de door het schild niet beschermde rechterhand van de strijder, zo is God een bescherming, die ons bewaart voor gevaren...

En dan wordt tenslotte in een laatste kernachtige zin alles nog eens samengevat: *“De Here zal uw uitgang en uw ingang bewaren van nu aan tot in eeuwigheid...”*

Met andere woorden: Waar je ook gaat of staat, van het begin tot het einde zal Hij bij je zijn...

En zo is deze Psalm een echte geloofsbelijdenis, een Psalm van vertrouwen.

In het leven, dat soms ook wel eens op een pelgrimstocht kan lijken, kun je je er aan vastklampen.

Voor als het spookt...
Voor als je angstig bent...

Als er bergen zijn, waar je tegenop ziet, of dalen waar je niet uit denkt te komen...
Dan mag deze Psalm je bijblijven.
Als een bemoediging en een hart onder de riem: *“Mijn hulp is van de Here, die hemel en aarde gemaakt heeft...”*

Ook voor u, die gevangen werd genomen, wilde deze Psalm een bemoediging zijn.
Een hart onder de riem, op weg naar een onzekere toekomst.

Later heeft iemand daarover een gedicht geschreven.

Het heeft als titel: *‘De Helper’*, en ik wil het graag voorlezen:

*‘k Sla d’ogen naar ‘t gebergte heen.
Dat was het laatste woord,
dat Gij hen mee gaaft op de weg
naar ‘t kamp in Amersfoort...*

*Nog ‘s morgens in des Heren huis,
getroost door ‘t Godd’lijk Woord;
en ‘s middags door des vijands hand
naar ‘t kamp in Amersfoort.*

*Maar ... hoe de vijand tieren mocht.
Gij, Heer, hebt het gehoord:
de bête van hen, op deze weg
naar ‘t kamp in Amersfoort.*

*Gij zijt met hen, Uw Geest omringt
hen zelfs in ‘t donkerst oord.
Dat weten wij, en zij met ons
in ‘t kamp van Amersfoort.*

*O God, wees Gij hen dan nabij,
totdat de morgen gloort;
en zij U danken: we zijn weer thuis
uit ‘t kamp van Amersfoort...!*

Nu - vijftig jaar later - kunnen velen het achteraf gelukkig zeggen: *“De Heer is mij tot hulp geweest.”*

*“Hij is mij tot hulp geweest in de gevaren, die ik heb moeten doorstaan.”
“Hij is mij tot hulp geweest in de dagen van onzekerheid en in de nachten van angst.”
“Hij is mij tot hulp geweest in alle ontberingen, die ik heb moeten lijden.”*

Dat is iets om dankbaar voor te zijn...

Maar er zijn er ook die zijn omgekomen...
En dan kan de vraag rijzen:
Is God voor hen dan niet een Helper geweest?
Dat is een vraag waar we niet zomaar uitkomen.

Maar toch, toch mogen we geloven, dat ook zij in Gods liefde geborgen zijn.
Toch mogen we geloven, dat ook voor hen die belofte geldt, die zij indertijd in de consistorie van deze kerk hebben meekregen, vlak voordat zij door de Duitsers werden weggevoerd:

“De Here zal uw uitgang en uw ingang bewaren van nu aan tot in eeuwigheid...”

Hij is immers een God, van wiens liefde niets of niemand ons kan scheiden:
Zelfs de dood niet...

Vandaag kunnen wij hier gelukkig in alle vrijheid samenkomen om deze dingen te gedenken.

De duivelse macht van het Derde Rijk heeft niet standgehouden.
Mede dankzij het moedig optreden van veel mensen, die vasthielden aan waarden, die onder de voet werden gelopen.

Vele jaren zijn sindsdien voorbijgegaan.
Jaren, waarin wij in vrijheid en vrede mochten leven. Daar mogen wij vandaag dankbaar bij stilstaan en op terugzien.

Maar toch is gedenken ook altijd: naar het heden en naar de toekomst kijken...

Juist als je weet hoezeer het mis kan gaan, is het zaak om waakzaam te zijn...
Om oog te hebben voor landen en volken, die niet in vrijheid leven.
En om oog te hebben voor gevaren, die telkens weer de kop op steken.

Wat dat betreft is er helaas allerminst reden om gerust te zijn.

Hoeveel mensen leven er op deze aarde immers niet in oorlog.
En hoeveel tekenen zijn er niet, die wijzen op een nieuw opkomend racisme en antisemitisme.

Niet alleen openlijk en ver weg, zoals in Rusland met Zjirinovski, maar ook meer verborgen en dichterbij in onze eigen samenleving.

Niet voor niets is door kerkleiders - ook door de voorzitter van onze eigen synode -
gewaarschuwd voor gevaarlijke tendensen in deze richting.
Iets waar we ook bij onze politieke keuze rekening mee moeten houden...

We moeten waakzaam blijven en het kwaad niet onderschatten.
Dat is niet alleen een kwestie van gezond verstand, maar het heeft ook alles te maken met de boodschap van de Bijbel...

Want daarin gaat het immers om liefde en vrede, om verzoening en vergeving.
Daarin gaat het om een broederlijk samenwonen van mensen, rassen en volken...

We zijn deze dienst begonnen met het zingen van het zevende vers van Psalm 68:

Over God, die ons leven draagt; en over *Zijn* naam, die onze vrede is.

En zo meteen willen we een danklied zingen over diezelfde God, die hier en overal een Helper is, die bevrijdt.

Zo mogen we ons - al zingend - vasthouden aan Hem, in wie ons heil en onze bestemming ligt.

Moge zijn genade en zijn vrede ons bewaren.

En ons helpen, om te blijven bidden voor en te blijven bouwen aan een wereld, waarin gerechtigheid woont.

Een wereld, waarin mensen elkaar niet als vijanden zien, maar als naasten, als schepselen van de ene Heer, die hemel en aarde gemaakt heeft...!

Amen.